Yahya Kemal'in Rüzgârıyla

DÜŞÜNCELER VE DUYUŞLAR

Sadettin Ökten

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 732
KÜLTÜR SERİSİ: 365

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-975-437-687-6

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1 Basım: 2008
7. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2020

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Prof. Dr. Ömer Sadettin Ökten; 1942 yılında İstanbul'da doğdu. 2004 yılında kırk yıldır çalışmalarını yürüttüğü Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nden emekli oldu. Yapı mühendisliği alanındaki eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerinin yanı sıra bilim tarihi ve felsefesi, kültür, medeniyet ve sanat alanlarında özel ilgi sahibidir. Prof. Dr. Sadettin Ökten bu konudaki çalışmalarını farklı üniversitelerde verdiği Bilim Tarihi, Yapı Teknolojisi Tarihi, Kent Kültürü ve Kent Estetiği dersleri ile değerlendirmiştir. Halen meslekî faaliyetinin yanı sıra kültür ve sanat alanındaki ilgilerini de sürdürmektedir.

Eserleri:

- *Yahya Kemal'in Rüzgârıyla Düşünceler ve Duyuşlar*, Ötüken Neşriyat, 5. Baskı, 2015 (1. Baskı 2008)
- *Yahya Kemal'in İstanbul'u ve Devamı*, Ötüken Neşriyat, 2012
- *Fincanımda Cola Var*, Tuti Kitap, 2014
- *Örselenmiş Osmanlı'dan Medeniyet Umuduna*, Hayy Kitap, 2014
- *Gelenek Sanat ve Medeniyet*, Sufi Kitap Yayınları, 2015

İçindekiler

Takdim 11

Birinci Bölüm
Cemiyet, Ferd ve Hakan Üzerine
(Büyük Şiirler)

Giriş 15
Süleymâniye'de Bayram Sabahı 17
Kendi Gök Kubbemiz Üzerine 20
Şafak Vakti 23
Süleymaniye 25
Hendeseden Âbide 27
Tekbîr 29
Malazgirt 31
Nefer Esvabı 32
Karşı Dağlar 34
Top Sesleri 36
Yine O Sesler 38
Deniz Ufku 43
Bayram Namazı 45
Koca Mustâpaşa 47
Ücra ve Fakir İstanbul 50
Hüznün Zevki 53
Mânevî Çerçeve 54
Sükûn, Her Yerde Sükûn 56
Eski Manastır 58
Hazire 61
Gecenin Şi'ri 64
Sünbül Efendi 66
Dönüş 68
O Saatler 69
Selîmnâme 72
Devr-i Sultan Selim 73
Kalem Kılıç Olur 78
Halkın Rahmeti 80

Başlayış -1514- ... 83
Peyâm-ı Kader'den Evvel ... 84
Kaderin Haberi ... 87
Niyet ... 88
Tuğlar ... 90
Sefer -1514- ... 92
İlk Merhale ... 93
Zorlu İntikal ... 95
Son Merhale ... 98
Çaldıran -1514- ... 101
Sahraya İniş ... 102
Cenk ... 103
Zafer Rüzgârı ... 106
Toplayış -1515- ... 109
Tebriz'e Doğru ... 110
Dönüş ... 111
Âmid'in ve Diğer Beldelerin Ahvali ... 114
Hatime ... 116
Mercidabık -1516- ... 118
Sefer Kararı ... 119
Rüya ... 122
İlk Hesaplaşma ve Sonrası ... 124
Ridâniyye -1517- ... 129
Mısr'a Doğru ... 130
İkinci Hesaplaşma ... 132
Kahire'ye Doğru ... 135
Vahdet-i İslam ... 137
Mısır'dan Payitaht'a ... 142
Rıhlet -1520- ... 146
Son Sefer ... 147
Huzurda ... 150
Hatime ... 152

İkinci Bölüm
Musikî Üzerine

Giriş ... 157
Kar Musıkîleri ... 159
Bin Yıl ... 160
Lehistan ... 169
Düğüm Çözülüyor ... 173
Özlü Ses ... 182

Tanbûrî Cemil'in Rûhuna Gazel ... 187
Tanbûrî Cemil Bey ... 188
İthaf ... 195
Eski Mûsikî ... 204
Eski Musikî ve Biz ... 205
Ruh Ufukları ... 208
Mutlu Devre ... 210
Yine Ruh Ufukları ... 214
Eski Nesil ... 219
Itrî ... 222
İthaf ... 224
Itrî ... 228
Öz Musikî ... 239
Uzak Diyarlar ... 240
Din ve Hayat ... 241
Nevâkâr ... 243
Besteler ... 245
İhtişamlı Dünya ... 247
Teselli ... 249
İsmâil Dede'nin Kâinâtı ... 252
Karlofça'dan Dede'ye ... 253
Dede'den Mina'ya ... 258
Dede'nin Kâinatı ... 272

Üçüncü Bölüm

Tarih ve Vatan Üzerine

Giriş ... 281
Alp Aslan'ın Rûhuna Gazel ... 283
Alpaslan'a Giden Yıllar ... 284
Alpaslan ... 287
Malazgirt Hesaplaşması ... 292
Malazgirt'ten Sonra ... 296
Hatime ... 301
İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel ... 306
Yeniçeri ... 307
O Tebşîr ve O Asker ... 310
Ayasofya ... 313
Yeni Roma ... 320
Fecr-i Hücûm ... 326
İstanbul Fethini Gören Üsküdar ... 332
Üsküdar Neresi? ... 333

Fetih Rüyasını Temâşâ ... 339
Büyük Top ... 345
Karadan Sevkedilen Gemiler ... 347
Son Gün ... 349
Gedik Ahmed Paşa'ya Gazel ... 351
Sâhil-i A'dâ ... 352
Kızılelma ve Gedik Ahmed Paşa ... 355
Tekbîr, Ezan ve Meşhur Kenisa ... 359
Muhammedî İman ve Nur ... 363
Ok ... 369
Ok ... 370
Okçu ... 372
Okçuluk ... 377
Akıncı ... 381
Akıncı ... 382
Tuna ... 389
Arş ve Gül ... 395
Mohaç Türküsü ... 401
Mohaç'tan Önce ... 402
Mohaç Ufku ... 412
Mohaç'tan Sonra ... 417
Visâl ve Lâle ... 424
Açık Deniz ... 431
Balkan Şehirleri ... 433
Lord Byron ... 439
Şimale Doğru Koşu ... 442
Mahzun Hududlar ... 449
Kaybolan Şehir ... 454
Yıldırım Bayezid Han ve Üsküp ... 455
Evlâd-ı Fâtihân ... 460
Bursa ve Devamı ... 463
Gazi İsa Bey ... 467
Hayallerdeki Şehirler ... 469

TAKDİM

YAHYA KEMAL'in şiirleri ile ilk kez ellili yılların ortalarında, lise öğrencisi iken tanıştım. O zamanlarda Yahya Kemal, bizlere İstanbul şairi olarak takdim edilmekteydi. Günlük bir gazetede çıkan şiirlerini okuyor ve büyük haz duyuyorduk. Ufkumuz o dönemlerde bize sunulan İstanbul imgesi ve Yahya Kemal portresi ile sınırlıydı. Altmışlı yılların ortalarında ise -üniversiteyi bitirdiğim yaz- şairin neşredilmiş eserlerini birkaç kez okumak nasib oldu. Bu okumaların sonunda Yahya Kemal'in bize takdim edilen sınırlar içinde kalmadığını, kalamadığını hissettim. Ve şairin bu sınırları nereye kadar götürdüğünü pek bilinçli olmayan bir merak içinde sorgulamaya başladım. Aradan neredeyse bir ömür geçti. Gittiğim her yerde -özellikle yurtdışında- ve yaşadığım her iz bırakan anda Yahya Kemal, şiirleri ile bana ve gündemime bir şeyler söylemekteydi. Sonra bir dönem geldi ki yaşım artık iyice kemale ermişti, Yahya Kemal'in bana neler söylediğini ve bu söylediklerinden yola çıkarak nerelere vardığımı önce kendime sonra dostlarıma ifade etmek gerektiğini hissettim. Bu kitap şu anda bulunduğum noktaya göre tespit edebildiğim kadarıyla düşünce ve duygu dünyamda Yahya Kemal'in çağrıştırdıklarını ve yansıttıklarını içermektedir. Şairin özellikle şiirlerinde geçen mahal, şahıs ve kavramlardan yola çıkarak yaptığım yolculukların ve vardığım merhalelerin neticesidir. Bu kitapta anlatılanlar Yahya Kemal şiirinden başlayıp tarihsel ve toplumsal bir ölçekte ele almaya çalıştığım ve yaşadığım zamandan ve maziden gelen değerlendirmelerle ve duygusallıklarla ortaya çıkan tespitler ve tekliflerdir. Ve yine vardığım noktada gördüm ki düşüncenin ve duygunun sınırları başlangıçta bizim nesillere öğretilen ufkun daha doğrusu ufuksuzluğun çok çok ötesinde yer almakta ve o öğretilenlerle kıyas kabul etmeyecek zenginlikte bir medeniyet iklimini kucaklamaktadır.

Burada ele alınan şiirler üç bölüme ayrılmış, düşünce ve duygu serüveni bu bölümler üzerinden gerçekleştirilmiştir. "Cemiyet, Ferd ve Hakan Üzerine" başlığıyla adlandırılan birinci bölümde Yahya Kemal'in "Büyük Şiirler" adı ile nitelendirdiğim üç şiiri bulunuyor. Bunlar sırasıyla Süleymâniye'de Bayram Sabahı, Koca Mustâpaşa ve Selîmnâme'dir. Bu şiirlerde medeniyetimizin cemiyet, ferd ve hakan hakkındaki telakkisini ve bu telakkinin hayatımıza nasıl aksettiğini ifade etmeye çalıştık. İkinci bölümün başlığı "Mûsıkî Üzerine"dir. Bu bölümde şairin Mûsıkî ile ilgili beş şiiri yer almaktadır. Bunlar Kar Mûsıkîleri, Tanbûrî Cemil'in Rûhuna Gazel, Eski Mûsıkî, Itrî ve İsmâil Dede'nin Kâinatı başlıklı şiirlerdir. Burada eski Musıkîmiz özgün medeniyetimizin ifade edildiği bir vasat olarak ele alınmış ve bu istikamette tahlil edilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde "Tarih ve Vatan Üzerine" başlığı altında toplanan dokuz şiir yer almaktadır. Bu şiirler sırasıyla Alpaslan'ın Rûhuna Gazel, İstanbul'u Fetheden Yeniçeri'ye Gazel, İstanbul Fethini Gören Üsküdar, Gedik Ahmet Paşa'ya Gazel, Ok, Akıncı, Mohaç Türküsü, Açık Deniz ve Kaybolan Şehir şiirleridir. Bu şiirlerden yola çıkılarak eski ve özgün medeniyetimizin tarih şuuru ve vatan tasavvuru belirlenmeye gayret edilmiş ve bunlardan günümüze gelen yansımalar ifade edilmeye çalışılmıştır.

Yahya Kemal Bey'in İstanbul ile ilgili şiirleri, bu şehrin eski ve özgün medeniyetimizin simge şehri olması sebebiyle kapsamlı bir şekilde daha sonra neşredilmesi düşünülen ikinci bir ciltte incelenecektir. Yine bu ikinci ciltte şairin mistik veya maveraî şiirleri olarak adlandırılabilecek şiirleri de düşünce ve duygu boyutları ile dikkate alınacaktır. Yahya Kemal Bey'in, toplumumuzun yeni bir medeniyet yorumuna şiddetle muhtaç olduğu şu günlerde bu yeni yorum için doğru ve güzel bir başlangıç olduğunu hissetmekteyiz. Ümidimiz ve niyazımız toplumumuzun kendi kadîm ve özgün medeniyet telakkisine uygun ve layık yeni bir yoruma olabildiğince kısa bir zaman zarfında kavuşabilmesidir.

Birinci Bölüm
Cemiyet, Ferd ve Hakan Üzerine
(Büyük Şiirler)

Giriş

Bizim kadîm ve özgün medeniyet telakkimize göre cemiyet daima ferdin önündedir. Bu açıdan bakıldığında toplumun herhangi bir üyesi olan ferd ile seçkin ve tek üyesi olan hakan arasında bir fark söz konusu değildir. Bu sebepten "Cemiyet, Ferd ve Hakan Üzerine" adıyla ifade ettiğimiz bu bölümde, cemiyete ferdin ve hakanın önünde yer verilmiştir. Ferd cemiyetin üyesidir ve cemiyete hizmet etmekle mükelleftir. Bu hizmet sayesinde cemiyetin feyzi ve bereketi ferdin yolunu aydınlatır, hayatını şevklendirir. Eski medeniyet anlayışımız cemiyet ile ferd arasındaki ilişkiyi böyle vaz etmektedir. Bu sebepten burada ferdi cemiyetten sonra zikretmiş bulunuyoruz. Cemiyetteki huzuru ve istikrarı, ferdlerin emniyet ve refahını sağlamak ise hakanın vazifesidir. Diğer bir deyişle efrad ve bunların teşkil ettiği büyük aile olan cemiyet, hakana tevdi edilen ilahî bir emanettir. Hakan bu emaneti, ilahî kaynakta beyan buyrulan istikamette ihtimam, şefkat ve riayet içinde muhafaza etmekle mükelleftir. Cemiyet ile ferd ve hakan arasında yukarıda ifade edilen mânâda bir ilişki mevcud değilse kadîm ve özgün medeniyet telakkimize göre hakan işlevsiz ve anlamsızdır. Bu sebepten hakanı cemiyet ve ferdden sonra zikrettik. Kanaatimize göre Yahya Kemal Bey'in şiirinde cemiyetimizi en güzel şekilde temsil eden şiir "Süleymâniye'de Bayram Sabahı"dır. Şairin ferdi veciz bir biçimde ifade ettiği şiiri ise "Koca Mustâpaşa"dır. Ve yine onun şiirinde hakan kavramının bütün boyutları ile ve müşahhas bir örnek üzerinde ele alındığı şiir ise "Selîmnâme"dir. Bu nedenlerden dolayı "Cemiyet, Ferd ve Hakan Üzerine" adlı bölümde sırasıyla "Süleymâniye'de Bayram Sabahı", "Koca Mustâpaşa" ve "Selîmnâme" şiirleri yer almaktadır.

Kendi Gök Kubbemiz Üzerine

Kendi Gök Kubbemiz… Ne mûnis, ne sihirli ve ne kadar aydınlık bir ifade, içimizi genişleten ve bize ferahlık getiren bir kavram. Kendi gök kubbemiz ve ona dâhil olan insan, onun altında kendine yer bulan ferd, varlığını ve kimliğini kendi gök kubbemize göre idrak ve tarif eden biz. Bu biz, bugün yaşayan bizler değiliz; bu biz, bizim ecdadımız. Bu topraklarda ve daha nice şimdi bizden cüdâ olan yerlerde yaşamış ve yaşatmış, huzur ve sükûnun teminatı olmuş, hikmeti ve aşkı talim ve temellük etmiş ecdadımız. Yaşadığı arz parçasına ruh vererek onu vatan yapmış, oraya derunî dünyasının nakşını hâk etmiş ecdadımız. Bu arzlar bugün bize yabancı kalsa da o derunî nakşın büyüsü ve buhurunun hâlâ hissedildiği ve hâlâ o cedlerin ervahının dolaştığı ve onların menakibinin anlatıldığı yerler. Bu yerlerde yaşasak da bu yerlerden mahzun hudutlarla ayrılmış olsak da bir şey farketmiyor, biz bugün ruhen ve gönül bağı olarak oralarda yaşamıyoruz, zaman zaman telafisi mümkün olmayan bir boşluk ve hasret duygusuna düşüyoruz, o kadar; çünkü kendi gök kubbemizin altında değiliz…

Ecdad, yani büyük dedelerimiz kendi gök kubbelerinin altında yaşıyorlardı, bunu ifade etmeyi bile zaid görürlerdi. Onlar için bu hal son derece tabii idi, her millet kendi gök kubbesi altında yaşardı ve ancak böyle huzur bulurdu. Gönüllerindeki hadsiz teslimiyet ve kalplerindeki kâmil iman neşvesinden neşet eden bir şevkle yaşadılar, öyle muhabbet ettiler ve muhabbet buldular, herkese hizmet ettiler ve herkesten hürmet gördüler. Mazi onların muazzez ve muhterem hatıraları ile yüklüdür.

Babalarımız onlar kadar şevkli ve mesut olamadılar. Babalarımızın altında yaşadıkları kendi gök kubbeleri dedelerimizinki kadar muhkem ve eksiksiz, sakin ve huzurlu değildi. Bu kubbede bir mikdar harâbiyet emareleri görülüyordu, lakin eski asırların verdiği emniyet ve itimat duyguları içinde, bunlar zamanla tamir ve telafi edilir düşüncesi hâkimdi. Her şeye rağmen kendi gök kubbeleri onlara kifayet etmekte idi. Bu kubbenin altında yarınki zaman, yine eskisi gibi olacak duyguları içinde sabır ve tevekkül ile yaşadılar, ama ecdad kadar şevkli ve mutmain değildiler.

Oğullar yani bizler babalarımız kadar talihli ve nasipli olamadık. Bizim de ecdadın yadigârı ve devamı olan kendi gök kubbemiz vardı, lakin çok harab ve zayıftı, ayrıca bu kubbenin içinde mağmum ve dumanlı bir hava hâkimdi ki biz çoğu kez kendi gök kubbemizi göremezdik. Fakat onun orada, o kara bulutların ardında olduğunu ve bizi ecdadın şefkati ve kudreti ile himaye ettiğini ve edeceğini bilirdik. Bazı vakitler bu puslu hava açılır gibi olur ecdad emaneti gök kubbemiz, yaralı ve solgun çehresi ile ortaya çıkardı, onda geçmiş asırların satvet ve ihtişamını, şefkat ve merhametini, rikkat ve iffetini görürdük. Bu da bizlere yeterdi; içinde bulunduğumuz zamandan bir başka zamana iltica ederek yaşamasını öğrenmiştik, öğrenmek zorunda kalmıştık.

Torunlar yani bizlerin –oğulların- çocukları için kendi gök kubbemiz kaybolmuş bir hayalden başka bir şey değil. Kendi gök kubbemizin bırakınız kendisini, hayalini dahi kaybetmiş bu nesiller. Bir kısmı, kendilerine başka bir gök kubbe bulmuş, onun altında yaşadıklarını vehmediyorlar; bu kubbe onları ezen ve tüketen kesif ve ağır bir yapı, içinde bencil ve bedensel hazlarla yüklü bir hayatı barındırıyor. Bunun altında selim aklı ve müşfik gönlü kaybetmeden ve bunun aksine çıkarcı aklı ve özellikle içgüdüleri

özgür bırakmaksızın yaşanamaz. Onlar da öyle yapıyorlar, selim aklı ve müşfik gönlü devamlı sarhoşluk haline sığınarak kendilerinden uzak tutuyorlar. İçgüdüleri ise tek kutsalları olarak olabildiğince serbest. Torunların diğer bir kısmı ise ağır ve kesif bu yabancı kubbeyi ve içindeki hayatı reddetmişler, bir başka vasatın ve bir başka iklimin eksikliğini hissediyorlar. Lakin bunlar da nereye gideceklerini, hangi vatana iltica edeceklerini bilemiyorlar. Kendi gök kubbemizin varlığını ancak sislerin ardından hayal meyal hatırlayabiliyorlar, o kadar... Kalpleri o kubbenin altında yaşamak için hasret ve iştiyak ile dolu, ancak buna güç yetirecek nüfuz-ı nazar ve ferasetten mahrumlar. Bazı kereler içgüdüsel hazlarla yüklü yabancı kubbeden gelen kuvvetli dalgalarla vahim savrulmalar yaşıyorlar, bu da mahrumiyetlerini bir kat daha arttırıyor.

Hülasa, ecdad için kendi gök kubbemiz; bütün hususiyetleri ile özgün, şevkli ve tabii bir hayat tarzı ve dünya görüşü, hakkında konuşulması bile zaid olan apaçık ve olabildiğince güzel bir gerçeklik idi. Babalarımız bu özgün ve güzel gerçekliğin kenarında yaşadılar, lakin o, ufukta bütün ihtişamı ile tecelli etmekte idi, her an onu temâşâ edebiliyorlardı, bu gerçeklikten hiç şüphe duymadılar. Onların ecdaddan farkı çok yakınlarında hissettikleri eski günlere, ecdad günlerine tekrar kavuşmak için gönüllerinde taşıdıkları ümit ve iştiyak idi. Bizim nesillerde durum çok daha başka bir biçimde tecelli etti, bizim gök kubbemiz ziyadesiyle yıpranmıştı, çoğu zaman ortalığı saran duman sebebi ile onu göremiyorduk, ama o yine orada idi, o sislerin ve o dumanın ardında. Ve bizler ecdadın gök kubbesine iltica ederek yaşamasını öğrenmiştik. Bizim çocuklarımız ise gök kubbemizin hayalini bile unutmuşlar. Ya da hayali, hayal meyal görüyorlar ama gök kubbenin altındaki vatana gidecek takatleri yok.

Kısaca, kendi gök kubbemiz bir zamanlar bu âlemde olabilecek gerçekliğin en son mertebesi kadar gerçek, şevk dolu ve bir o kadar da güzeldi. Zamanlar geçti, bizim yine bir gök kubbemiz vardı ama altında yaşamayı ümid ettiğimiz ecdadın gök kubbesi kadar şevk dolu ve güzel değildi. Sürekli devreden zaman çarkı içinde daha sonraları bazı kereler "Bizim bir gök kubbemiz vardı.", bazan da "Bizim bir gök kubbemiz varmış." diyorduk, ona kavuşmak ve altında yaşamak için zamandan zamana tayyetmek icap ediyordu. Çok daha sonraları ise "Bizim kendi gök kubbemiz varmış." bile diyemiyoruz, bırakınız kendisini hayalini dahi hatırlamıyor, üstelik mânâsız buluyoruz. Bu hayali hatırlayanlar ise ona varacak güce sahip değiller.

Hâlbuki kendi gök kubbemiz orada, hem çok yakınlarda, hem de çok uzaklardadır. O en kolay ve müşahhas mânâda Süleymaniye'de, o âbidevî külliyenin tâcı mesabesinde olan camide görülür. Sonra vatanı temsil eden ve bizim özümüzü aksettiren seçkin şehirlerimizin mazide biçimlenen ufuk çizgilerinde temâşâ edilir. Bu şehirler, bütün vatan sathını kendi gök kubbemiz altında toplarlar. Sonra o, öz insanımızın yaşama biçiminde, düşünce ve his dünyasında tecelli eder. Ve sonunda kâinatı ihata edecek vüs'ate sahip engin gönlümüzde karar kılar, taht kurar. Kendi gök kubbemizi idrak edebilmek için arzu ederseniz duygusal ve güzel bir başlangıçtan, bir bayram sabahına hazırlanan Süleymaniye'den yola çıkalım.

Şafak Vakti

Sabah namazı biraz evvel eda edildi, şimdi mihrâbiye de bitti, imam efendi kısa bir dua ile fatiha etti. Sonra cami vazifelileri çekildiler, içeride birkaç saf cemaat kaldı. Bu kimseler arefe ve bayram güzelliklerini ruhlarına

sindirerek ve gönüllerine nakşederek yaşamak isteyenler. Bir kısmı muhtemeldir ki bayram gecesi hiç uyumamışlar, bu vaktin kadr ü kıymetine riayet etmişler. Hepsi kendi iç âlemine dalmış, tezekkür ve esma ile meşgul oluyorlar, mekânda fısıltılarla karışan bir sükûnet hâkim. Bu sabah bir kısım İstanbullular erken uyandılar, çünkü İstanbul fetihten beri olageldiği gibi yeni bir bayram sabahına doğuyor. Yetişebilen nasipliler sabah namazına cemaat oldu, yetişemeyenler ise peyderpey artan bir kalabalık arasında acele ile Süleymaniye'ye dâhil oluyorlar.

Haliç tarafına bakan pencerelerden gökyüzünün geceye ait koyu laciverdinin yavaş yavaş maviye döndüğü görülüyor, tan yerinin kızıllığı henüz başlamadı. Bu mekân, bu yazılar, bu nakışlar, bu ışık ve bu sesler insanı alıp bir yerlere götürüyor. Zaman denilen ve izafî olduğu fevkalade zor farkedilen boyut adeta ortadan kalkıyor. Şimdi hem yaşanan an, hem de dokuz asır önce bu toprakların bize açıldığı vakitler birlikte farkediliyor. Zamanın akışında bir inkıta yok, dokuz asır önce Malazgirt'te başlayan milad, aradaki bütün zaman kesitlerinin her türlü cevrini sabır ve olgunlukla kabul ve lutuflarına minnetle hamd ederek geliyor ve şu ana bağlanıyor. Bu uzun ve inkıtasız zaman akışı bütünüyle bize ait, bizim kendi gök kubbemize ait bir akış.

Bu akış içinde zaferlerimizle güçlenerek batıya doğru yönlenen o muhteşem med dalgasını tarihe nakşeden hakanları, serdarları, şühedayı ve Gaziyan-ı Rum'u, o fatihler kervanını hatırlamamak mümkün mü? Sonra o zaferler sonucu açılan arzları bizim kendi gök kubbemiz olarak asırlarca yaşatan evlad-ı fatihanın mukaddes sırlarla bezenmiş hatıraları geliyor. Bu nesiller, o arzları vatana dönüştürdüler ve asırlarca vatan olarak yaşattılar. Ve sonra ayrılık vakti geldi, o muhteşem med dalgasının geri dönüşü mukadderdi, milletimiz için hüzün devirleri

başlamıştı. Evlad-ı fatihanın torunları mahzun, lakin vakur bir tevekkül içinde vatanlarını terk ettiler. Fakat hiçbir zaman o vatanları unutmadılar, kendi gök kubbelerini gönüllerinde taşıyorlardı, onu terk edilen vatanda bir başka baharda yeniden hayata geçirmek üzere geri getirdiler.

Hepsinin mübarek ruhları bu saatte burada, Süleymaniye'de, kendi gök kubbemizin altında, sadece gönül kulağı ile duyulabilen fısıltılarla halleşiyorlar. Şüheda, aziler, evlad-ı fatihan ve muhacirler; nesiller içiçe, vakitlerdir görüşmeyen ruhlar Süleymaniye'nin kuşatıcı kubbesi altında hasret gideriyorlar. Havadaki bu ruhaniyeti sezmemek kabil değil, burada artık zaman denilen kayıttan azadeyiz, hali ve maziyi içiçe yaşamaktayız. Bu sebeptendir ki giderek sıklaşan saflar olabildiğince sessiz ve müeddep, ecdadın bu ulvî ve ruhanî muarefesini ve muaşeretini hissediyorlar, o mübarek nesillerden kendilerine intikal eden mânevî nasipleri bekliyorlar, bu feyizlerle bezeniyorlar.

Süleymaniye

Ecdad'dan gelen bir haberde rivayet olunur ki: Bir kutlu gecede hazret-i padişah mânâ âleminde büyük bir tebşirata mazhar olur, rüyasında Resul-i Ekrem Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz'in teşrif buyurduklarını görür. Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem önde, kendisi arkada bir nice yol kat ettikten sonra İstanbul'un ufkunda bir tepeye vasıl olurlar ki bir ciheti Haliç'e ve Boğaziçi medhaline hâkimdir, diğer cihetten de Marmara enginine doğru meyillenir. Aleyhissalatu Vesselam Efendimiz mübarek talimleri ile Sultan Süleyman'a talim buyururlar. Cami'in ve külliyenin tanzimi, bu muazzez ve mükerrem irşad ile vücud bulur.

Bir dem sonra o mahalle, sermimarân-ı hassa Sinan ibni Abdülmennân ile gelen padişah, ona meseleyi anlatmak için "Buraya bir cami ve bir de külliye inşa etmekliğimiz emrolundu." diye söze başlarken Hazret-i Sinan araya girer ve âbidenin tanzimi ile alakalı hususları bir bir serdetmeye başlar. Bu hale taaccüp eden padişah "Sinan, sen sanki bu işten haberdar gibi görünüyorsun." deyince, sermimarân-ı hassa tevazu ile şöyle cevap verir: "Sultanım, mânâ âlemindeki tebşiratta fakiriniz padişahımız efendimizin dört adım arkalarında idim." Sene 1550 / 957'dir. İnşaat yedi yıl devam eder ve 1557 / 964 senesinde camiin küşadı yapılır. Hazret-i padişah sermimarına "Bu bina eylediğin beytullahı sıdk u safa ve dua ile açmak yine sana evlâdır." diyerek camiin anahtarını verir, o da "Ya Fettah" ism-i şerifini okuyarak bu mukaddes mâbedi İslam'ın hizmetine açar. Diğer bir rivayette ise camiin anahtarını alan sermimarân-ı hassa padişaha cevaben "Efendimiz, Karahisarî kulunuz bu mâbedin hatlarını yazarken iki gözünü feda etmiştir. Camiin küşadı fakirinizden çok ona evlâdır." der ve anahtarı Karahisarî'ye verir. Camiin küşadı hat san'atında bir âbide olan Karahisarî'ye nasip olmuştur.

İşte İlâ-yı Kelimetullah'ı tek şiar bilmiş ordu-milletimizin çok sevdiği, Allah'ına adadığı Süleymaniye böyle bir yapıdır. O, en son dinin en güzel mâbedi olmak için emrolunmuş ve öylece yapılmıştır, bundan dolayı öz mimarîmiz onda kemaline ermiştir. İstanbul ufkunun tebşirat-ı mânevîye ile tayin olunan bu tepesi bunun için kudsîdir ve sonsuzluk buradan beşer için mümkün olabilen nispette engin ve derin bir boyutta temâşâ edilebilir. Süleymaniye milletimizin şaheseridir; onun her taşında serdarın, gazilerin, mimarın ve işçilerin gayretleri ve himmetleri gizlidir. Bu yüzdendir ki o, hür ve engin vatanın şevkli vakitlerinde de, hüzünlü olduğu demlerde de hâsılı bütün zamanlarında semâvâta doğru yükselen yolda dai-

ma açık duran uhrevi bir kapıdır. Ruh ordularımız o kapıdan geçerek ilahî rahmet ve gufrana nail olurlar.

Bu zafer mâbedinin mimarı bir neferdir, onu bir nefer inşa etmiştir. Bu nefer bütün milletimizi varlığında remzetmektedir; gaziyan, ahiyan, abdalan ve baciyan bu neferin şahsında mündemiçtir. Bu nefer içimizden biridir ki o bütün varlığı ile kendi gök kubbemize aittir, kendi gök kubbemizi o kurmuştur, o kubbenin altında yaşar ve onu yaşatır. Bu nefer maddî ve mânevî mânâda bir büyük zaferin sahibidir, imanı ile zulmete galiptir, celadet ve şecaati ile karanlık arzları aydınlığa açmıştır, oralara emn ü eman götürmüştür. Gönlü safiyet kesbetmiş ve her türlü süflî emel ve nakîsadan berî kılınmıştır. O, bu hali ile insanlara huzur ve nur dağıtan ve bilinmezliğe talip bir âdem olmuştur. Biri maddî diğeri mânevî sahada kazanılan bu iki büyük cihadın neticesidir ki bu muhteşem zafer mâbediyle yani Süleymaniye ile taltif edilmeye layık bulunmuştur.

Hendeseden Âbide

Süleymaniye ilk merhalede hendeseden bir âbidedir. Sütunların, kemerlerin, yarım kubbelerin ve ana kubbenin esrarlı münhanilerinin muhteşem bir kompozisyonudur. Bu ihtişamı medhal tarafında avlu revakları, mihrab cephesinde de türbeler ve hazire tamamlar. Sonra dış avlu ve külliyenin diğer yapıları gelir. Bütün bu yapılar maddî ve mânevî âlemde bir bütündür. Birinde bir eksiklik zuhur etse gören bir göz ve hisseden bir kalp bunu hemen fark eder. Kadîm bir gazelde nâ-ehil bir kimse tarafından yapılan metin tamirinin erbabınca hemen fark edilmesi gibi, mimarîde de had bilmezler derhal tefrik edilir. Diğer eski san'atlarımız için de durum aynıdır, bu bedîî ölçüye Osmanlı zevk-i selîmi denir. Ecdadın hayatı maddî ve mânevî

cepheleri ile bir bütün idi, onlar hayatı ölümden, ölümü hayattan ayırmadan yaşadılar ve pek tabiidir ki bu hususiyetlerini mimarîlerine de aksettirdiler. Külliyenin bir takım yapıları hayatın maddî ihtiyaçlarını karşılar, diğer bir kısım yapılarda ise ilmî ve fikrî eksiklikler giderilir. Camiin derununda da meçhul ve kutlu bir vakitte, yine meçhul ve kutlu bir vesile ile gönüller mamur edilir.

Hendese hatların ve satıhların ilmidir, onun hatları ve satıhları mücerrettir, zihinlerdedir, ecdadın karihasında ise hem zihinlerde fakat daha çok gönüllerdedir. Bu tecrid dış dünyaya intikal ederken yani tecessüm ederken cisme, kısacası malzemeye muhtaçtır. Malzeme tecridin ihtiva ettiği öze vücud verirken o öz de malzemeye hayat ve ruh verir. Süleymaniye buradan doğar. Süleymaniye' de malzeme taştır. Bir an için taş adı verilen malzemeyi ecdadın yaşadığı ve yaşattığı mânâ âleminden tecrid ederek düşününüz. Her türlü anlamdan soyutlanmış tek başına bir malzeme olarak taş muhakkak ki hayat ve ruhaniyet gibi kavramlardan en uzak ve hatta en nasipsiz malzemedir. Lakin ecdadın elinde bir gönül kadar müşfik ve sıcak hale gelmiş, maddî ve mânevî huzur ve sükûn arayanlar için Süleymaniye gibi bir melce olmuştur. Taşı böyle yumuşatan, güzelleştiren onu insanî boyutlar ile bezeyen olgu ecdadın mânâdan maddeye geçirdiği özdür. Bu öz, yine ecdadın dilinden şöyle ifade buyurulmuştur:

"Şakirdleri taş yonarlar
Yonup üstada sunarlar
Çalabın adın anarlar
Ol taşın her paresinde"

Bu öz, ocaktan çıkarılan yapı taşı ile yine tabii bir taş olan mücevher arasında medeniyetini kuran değerler noktasından hiç bir fark görmez, cevahirin baştan çıkarıcı pa-

rıltısı onu hiç mi hiç etkilemez. O sebepten Şâh'ın gönderdiği bir sandık cevahiri minarenin inşa harcına katar ve orada kullanır. Ve madde karşısındaki bu istiğnasından dolayı öyle bir güce eriştirilir ki maddeye hükmeder, taşa ruhundan ruh verebilir, öyle katı ve soğuk bir malzemeyi böyle diri ve canlı kılar.

TEKBÎR

Mücerred hendeseye hayat veren, taşı diri ve canlı kılan bu öz bu şafak vaktinde, bu duygulu ve engin seherde bütün cemaat tarafından ruhlarının en ince ve derin noktasında hissediliyor. Bu hendesenin tanzim ettiği ve bu taşlardan inşa edilmiş mekân bir anda ne olduğu ve nasıl olduğu anlaşılamayan bir keyfiyet içinde mağfiret iklimine inkılâb ediyor. Bu bağışlanma ve teselli ikliminden herkes nasibini alıyor, bu hal insanların bakışlarından ve tavırlarından hemen anlaşılıyor. Herkes yanındakini bir dost, bir yoldaş ve bir kardeş gibi yakın ve sıcak biliyor, çünkü bütün gönüller aynı şevk ve aynı vecd ile meşbu bu sabah vaktinde. Böylece cemaat meydana geliyor, birbirine mûnis, birbirine vefakâr ve birbirine muhabbetli ferdler cemaat oluyorlar. Hiç biri diğerine bîgâne değil, bu ünsiyetin verdiği derin bir huzur ve itminan içindeler. Şimdi bu derin neşvenin sahibini ve kaynağını bilmek ve O'nu yüceltmek ve O'na şükretmek vaktidir. Dillerde ecdadın taşa nakşettiği özün haberi dalgalanıyor; tekbîr... Varlığın tek ve mutlak sahibinin adı bütün dillerde ve gönüllerde tekbîr ediliyor ve O'na hamdediliyor.

Tekbîr'in lafzı Hazret-i İbrahim'in Cenâb-ı İsmail'i kurban etmeye teşebbüs etmesi sırasında zuhur eder. Hazret-i İbrahim'in oğlunu Allah için kurban etmesi hususundaki emr-i ilahîye inkıyadı ve Cenab-ı İsmail'in bu emre tered-

dütsüz teslimiyeti ind-i İlahî'de bir koç kurban ile mükâfatlandırılır. Bu koç kurbanı getiren Cebrail Aleyhisselam ile Hazret-i İbrahim ve Cenab-ı İsmail arasında Hak Teâlâ Azze ve Celle'yi tekbîr ve tahmid eden bir mükâleme cereyan eder ki tekbîr'in lafzını bu sözler meydana getirmiştir. Bu mübarek lafz asırlar boyu mümin ve muvahhid gönüller için hayat kaynağı olur. Lisanlarda ve gönüllerde mülkün asıl sahibini yücelten ve O'na hamd eden bir haberi âleme ilan eder.

Ve sonra ecdadın devri gelir; ecdad bu mübarek lafzı musikînin semavi nağmeleri ile terennüm etmeye başlar. Kadîm medeniyetimizde tekbîr'in lafzı, Itrî'nin segâh bestesi ile birlikte özümüzde hissettiğimiz, oraya nakşettiğimiz bir bütündür. Tekbîr dendiği zaman mutlaka segâh makamının tab'ında var olan vakur ve muktedir, aynı zamanda mütevekkil ve mahzun ruh ahvalini aksettiren Itrî bestesi terennüm edilir. Tekbîr'in ortaya çıkışına sebep olan kutlu hadise ile segâh makamındaki bestesi arasındaki muhteşem ahenk Osmanlı zevk-i selîminin bir başka zirvesidir. İslam medeniyetinin ilk bakışta çok basit ve muhtasar gibi görünen bu muhteşem tecellisi kadîm musikîmizin büyük dehası Itrî'ye nasib olmuştur.

Şimdi bu bayram şafağında, bu kutlu saatte Sinan hendeseye, Itrî seslere, Karahisarî hatlara, nakkaş Kara Memi şekil ve renklere hükmediyor gibi görünüyor, daha doğrusu hepsi hükmün gerçek ve tek sahibine teslim olmuşlar, O'ndan geleni cemaate aktarıyorlar. Cami bu haberle coşkun, bu haberi bir kez daha hatırlamak ve tekrarlamakla mes'ut. Dillerdeki ve gönüllerdeki Tekbîr ile herkes dokuz asırlık büyük maceranın hatırasını yaşıyor ve yâd ediyor. İslam medeniyetinin bu büyük hamlesi ile muvazzaf kılınmanın hazzı, iftiharı ve şükrü bütün gönüllerde şu anda. Haber öyle söylüyor; Sinan, Itrî, Karahisarî ve Kara Memi üzerinden ilan ediyor; "Seni vazifeli kıldım." diyor.

Ve Süleymaniye durdukça bu vazifeyi hatırlatmaya devam edecek. Tekbîrler daha gür ve daha düzenli olarak sürüp gidiyor, dokuz asırlık büyük macera boyunca hiç ayrılmadığı bir başka remzi ufkumuza getiriyor. Şimdi tekbîrler tuğlarla beraber, tuğlar Tekbîrlerin ahengine uymuş ruh ufkunun serhaddine doğru ilerliyor. Fetihler önce ruhlarda gerçekleşiyor. Tekbîrler iktidar ve teslimiyetin gerçek kaynağını ilan ederken tuğlar, bu değerleri bilmeyen arzları bu gerçeklere açmanın remzi oluyor. Bu topraklar bu gerçeklere dokuz asır önce Malazgirt'te açıldı ve ondan sonraki asırlarda sabır ve muhabbetle işlenerek vatan oldu. Ve biz bu bayram şafağında Süleymaniye'nin muhteşem kubbesi altında tekbîrler ve tuğlarla birlikte kendi gök kubbemizde, kendi vatanımızdayız.

Malazgirt

Malazgirt; Anadolu'daki yüzlerce sahradan biri, onlar gibi yalnız ve unutulmuş. Tarih burada bir büyük hengâmeye sahne oldu, ilahî kader böyle takdir etmiş. İslam medeniyetinin hâlâ devam eden ikinci büyük açılımı burada vuku bulan bir büyük hesaplaşma ile başladı. Zaman 1071/464 yılına varmıştı ve Bağdat'ta gücü azalsa da İslam halifesi hüküm-ferma idi. Selçuklu atalarımız onun hizmetinde bulunmakta, ona destek vermekteydiler. Sünni İslam bu sayede yeni bir güç ve hayat hamlesi kazanmıştı. İslam medeniyetinin siyasal gücünün sekteye uğradığı, buna karşılık bilim, felsefe ve gönül boyutunun tümüyle canlılığını ve yapıcılığını devam ettirdiği dönemlerdi. İlahî takdir, Selçuklu atalarımızı bu medeniyete hâdim olmakla muvazzaf kılmıştı. Haçlı seferleri ve Moğol istilaları henüz ufukta görülmüyordu. Sanki bunlara karşı ön hazırlık yapılıyormuşçasına bir tedbirler manzumesi olarak Anadolu

Malazgirt'te Selçuklu atalarımıza açıldı. O Anadolu ki yedi asırlık bir Ortodoks kültürüne ev sahipliği yapmıştı. Ondan öncesinde de pagan Roma kültürü ve Antik Dönem uygulamaları bu arza hâkim olmuştu. Selçuklu atalar işte böyle bir arza girdiler ve on yıl içinde bu arzı bir baştan diğerine kat ederek batıdaki Adalar Denizi'ne ulaştılar. Ancak bu coğrafyanın İslam medeniyetinin yeni bir vatanı olarak dönüştürülmesi bu geçiş kadar kolay ve çabuk olmadı, bu süreç belki Sultan Selim-i Evvel devrine kadar uzandı.

O dönemden zamanımıza kadar geçen asırlar süresince Anadolu, İslam medeniyetinin batıya ve kuzeye açılan kapısı oldu. Hele Endülüs'ün inhitatından sonra bu kapı dünya sahnesine çıkışın ve orada söz söyleme gücünün tek imkânı olarak varlığını devam ettirdi. Malazgirt hesaplaşmasının cereyan ettiği dönemde batı ve kuzey, dünya üzerinde önemsenecek bir ağırlığa sahip olarak algılanmıyordu, lakin daha sonraki asırlarda dünya, bu bölgelerde yeni bir açılımın ve medeniyet hamlesinin gerçekleştiğine şahit oldu. Ve Malazgirt hengâmesi ile İslam medeniyetine açılan Anadolu arzı sayesinde medeniyetimiz, dünya sahnesinde daima söz sahibi olan ve insanlara haberini eriştirebilen bir kudrette kaldı. Malazgirt sahrası işte bunun için önemlidir ve Anadolu'da zahir ölçülerde kendisine benzeyen yüzlerce sahradan bu yüzden çok farklıdır.

Nefer Esvabı

İşte ön safta oturan nefer esvaplı biri, vecd ile tekrar alınan tekbîri dinliyor ve tekrarlıyor. O, bir büyük işle vazifelendirilmiş, mukaddes vazifesini büyük bir vakar ve tevazu içinde derin bir hassasiyet ve tam bir mükemmeliyet göstererek ifa etmiş, ediyor ve edecek. O, hem maddî

hem de mânevî mânâda bir nefer esvabı giymiş, yani rütbeye, mala ve câha dair en ufak bir talebi yok. Onu önceleri Horasan'dan Anadolu'ya gönderilen, sonraları Anadolu'da ve Rumeli'de yani bu topraklarda yetişen hak erenler besleyip büyütmüş ve irşad etmişler. Bir sabî iken onların helal ve bereketli sofralarından nasiplenmiş, aklı erer hale gelince de hak erenler gönlünü arıtmışlar, onu insan etmişler. O artık 'ne varlığa sevinir ne de yokluğa yerinir' olmuş, bir tek O'nun aşkı ile avunur bir hale girmiş, bütün talebi sadece ve sadece O imiş. Bilinmezliğe ve hiçliğe talip bu âdem, libas bu dünyada zaruri bir ihtiyaç olduğu için, en sade bir kisve ile yani rütbesizliğin ve talepsizliğin remzi olan nefer esvabı ile iktifa eder, bu berzahtan geçince de doğrudan Hakk'a ve Cemal'e yürür.

Anadolu arzında İslam medeniyetini ilahî takdir mucibince inşa eden işte bu insandır. Bu insan; kadın, erkek, çocuk, genci ve yaşlısı ile bizim insanımızdır, bizim kendi gök kubbemizin insanıdır. Bu insan Rumeli'de de aynı dönüşümü yaptı, İslam medeniyetini oralarda da inşa etti. Oraları da önce mukaddes gayesi için açtı sonra vatan haline getirdi ve her vatan coğrafyasının üzerine kendi gök kubbemizi bina etti. O, inşa ettiği vatanı ve üzerine bina ettiği kendi gök kubbemizi uzun asırlar boyu nice elem, zahmet ve meşakkate tahammül ederek yaşattı ve idame ettirdi. Bu sebepten o, vatanımızın ve gök kubbemizin kısacası medeniyetimizin hem sahibi hem de vârisidir. Sonra ayrılık vakitleri geldi, ilahî takdir vatan arzlarını bizden ayırdı, oralardaki gök kubbeler de maziye intikal etti. O, bu kaderi de büyük bir teslimiyet ve itaat içinde kabullendi, fakat derin ve asil hüznünü bu hicran macerasının mahsulü olan türkülerinde terennüm etti.

Nefer esvablı biri, hiçbir zaman tuğların tekbîrlerle yeniden dalgalanacağı zamanlardan ümidini kesmedi ve bundan dolayıdır ki hem bu topraklarda hem de çoktan

beri terk ettiğimiz vatanlarda insanlara bir tesliyet, huzur ve ümit kaynağı oldu. Bu büyük insanın, bu nefer esvaplı birinin mazide vatan olmuş yerlerde son yıllarda vuku bulan yeni gelişmeleri yeni imkânlara dönüştürdüğüne, o eski vatanlarda kendi gök kubbemizi yeniden inşa ettiğine şahit oluyoruz. Uzun süren hasret yıllarından sonra o eski vatanlar ile bir başka biçimde fakat hep aşinası olduğumuz kadîm mânâda kucaklaşılıyor. Bu yeni kavuşmalarda gösterdiği gayretler ve hizmetler onun içindeki cevherin bütün hayatiyeti ile yaşadığını ifade eder. O, yine talepsiz ve rütbesizdir ve kim bilebilir ki yeni geleceklerde nice kutlu ve huzurlu tecelliler, bilinmezliğe talip bu güzel insanın üzerinden zuhur edecektir.

Karşı Dağlar

Doğu ufkunda giderek artan bir kızıllık var, tan yerinin kızıl huzmeleri camiin iç mekânına revzenlerden süzülerek, süzülürken de binbir türlü esrar kazanarak düşüyor. Yeni bir bayram sabahında yeni bir fecre şahit oluyoruz, aynı fecri cemaat de ruhunun derinliklerinde hissediyor. Her ferd bu mübarek saatte, bu feyizli vakitte ecdadın kemali ile kemal kazanmak üzere sanki yeniden doğuyor. Tekbîrler ve tuğlar bu kemalin hem dışa yansıyan ifadesi hem de teminatı olarak kendi gök kubbemizin, Süleymaniye kubbesinin altında saltanatını sürdürüyor.

Karşı dağların gökyüzü ile buluştuğu yerde, Anadolu vatanını remzeden ufuk çizgisi üzerinde her dakika değişen fakat ihtişamından asla bir şey kaybetmeyen sihirli bir kızıllık hâkim. Zirvelerde sanki kırmızı gül bahçeleri var ve bunlar tutuşmuş yanıyor. Gül, kendi gök kubbemizde Efendimiz Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in remzi olarak mânâlandırılır. Gül ile ülfet etmek bize hep Efendimizi ha-

tırlatır, gülden terazi tutmak, gül alıp gül satmak ve gülü gül ile tartmak muhabbet-i Resulullah ile muhabbetlenmek ve kendilerinin mübarek ahlakları ile ahlaklanmak demektir. Mânâda kırmızı güller ile refik olmak ise pek yüce bir mertebeye, şerbet-i şehâdeti nûş etmeye işaret eder. Şühedâ hazerâtı iltifat-ı Peygamberî'ye mazhar olmuşlardır, onların makamı doğrudan doğruya peygamberin sancağının altıdır. Bu tebşirat milletimiz İslam ile teşerrüf ettikten sonra hep böyle bilinmiş ve böyle inanılmıştır. Bu anlayış bugün de devam etmektedir.

Kendi gök kubbemizin altındaki bütün vatan bir gül bahçesidir, insanımız gül ile ülfet eder ve bu ülfeti çok sever. Bizim nazarımızda insan, Efendimize duyduğu muhabbet ve ahlak-ı Peygamberî'ye olan ittibaı nisbetinde insan olur. Ecdadın remizlerle ifade ettiği mestur ve müeddep dünyasında gül bu sebepten muazzez addedilir. Bu şafak vaktinde gülün derin muhabbeti izhar eden kızıllığı cemaatdeki coşkunluğu ifade etmeye yetmiyor, gönüller tan yerinin kızıllığından yardım alıyorlar. Gül bahçeleri tan kızıllığı ile tutuşmuş gibi, kalblerdeki muhabbet-i Resulullah'a tercüman oluyor.

Süleymaniye kubbesinin altında pervaz eden ervâh-ı şühedâ kızıl güllerin tutuşmasının hakikatine ermişler. Her biri bir kutlu gazada cennetteki kızıl güller ile buluşmuşlar yani efendimizin iltifatına nail olmuşlar, bu halin aşinası olarak cemaate bir takım esrar emanet ediyorlar. Cemaat onları yaşayanlar kadar canlı ve diri olarak hissediyor, cemaat ve şühedânın ruhları adeta bir bütün olmuşlar bu bayram sabahı bu kubbenin altında. Bu hal ecdadın yaşadığı hayat idi, onlar gerçek hayata doğanları kendilerinden ayırmazlar, hayatı ölümden ayrı bilmezlerdi. Onlar için dünya ve ahiret arasında bir duvar söz konusu değildi ve bu bütünlük hayatlarının her safhasında görülürdü. Şu

ulvî saatte Süleymaniye kubbesi altında aynı beraberliğin idraki içinde ölümün ötesine geçebilmenin hazzı doğuyor.

Top Sesleri

Bayram namazı için vakit epeyce yaklaştı, cemaat namazdan sonra bayramlaşacak. Ancak bir başka bayramlaşma başladı bile, vatan şehirleri bu tan kızıllığı altında, bu kızıllık ile tutuşan gül bahçelerinin ulvî ve coşkun muhabbeti içinde bayramlarını tes'ide başladılar. Bunu gökte derinden derine duyulan top seslerinden anlıyoruz, daha dikkatli ve hassas dinlediğimizde ise her merhaleden gelen bu bayramlaşmaları bütün samimiyetleri ve hayır duaları ile gönlümüzde hissediyoruz. Top sesleri ecdadın sesidir, onun gibi gür, vakur ve müessirdir. Milletimiz şevkini ve zaferlerini tam yerinde ve zamanında top sesleri ile beyan eder. Ve sonra tekrar o asil sükûnetine bürünür.

Önce İstanbul'un kadîm semtleri kendi aralarında bayramlaşıyor; Üsküdar, Hisarların bayramını tebrik ediyor. Bu bayramlaşmaya Karadeniz medhalinden gelen bir diğeri karışıyor, Kavaklar İstanbul'a "Ey kutlu şehir bayramın mübarek olsun." diyor. Sonra Bursa'dan ve Konya'dan, bu eski payitahtlardan bayram tebrikleri geliyor İstanbul'a. Bütün bu tebrikâtın İslam medeniyetinin bu aziz taht şehrine arz edildiği mekân ise Süleymaniye, bu âbidevî külliyede varlığını sürdüren kendi gök kubbemiz. Şimdi İzmir'in tebrikâtı Süleymaniye kubbelerinde yankılanıyor; İzmir, Devlet-i Aliyye'nin batıya açılan kapısı ve tatlısı ve acısı ile binbir hatıranın geçtiği şehir. Ve sonunda doğu ufkundan bayram tebrikleri geliyor İstanbul'a, Bayezid'den, Van'dan geliyor bu tebrikât. Bizi dokuz asır öncesine çekiyor bu haberler, milletimizin Anadolu arzına girmek üzere olduğu o dönemleri ve o ahvali hatırlıyoruz.

O başlangıçtan, nasıl kutlu bir zuhurun meydana geldiğini hiç unutmuyoruz.

Bütün Anadolu şehirleri aynı dili konuşuyorlar, birbirlerine aynı tazim ve muhabbet içindeler. Hepsinin ilk ve derin tebrikâtı İstanbul'a; çünkü İstanbul, Dersaadet; çünkü o Asitane ve payitaht. İstanbul'da her şehirden bir şeyler var ve İstanbul onların hepsi. İstanbul var ise onlar da var, İstanbul yok ise onlar da yok. Yüzlerce şehirden gelen bu içten ve coşkulu bayram tebrikleri Süleymaniye kubbesinde yankılanarak bir kat daha mânâ ve derinlik kazanıyor. Kendi gök kubbemiz altındaki herkes bu tebrikâttan nasibini alıyor ve vatan şehirlerimize mukabil tebriklerini gönderiyor.

Seher vaktinin sonuna geliyoruz, gönüllerimiz havaya hâkim olan ruhaniyet içinde yıkanmış ve arınmış, vakti bütün derinliği, duygusallığı ve kudsiyeti ile idrak ve temellük ediyoruz. Bu top sesleri arasında daha derin, daha duygulu ve daha sarsıcı iki ayrı tebrik var ki bunlar şehirlerden gelmiyor, sahralardan geliyor. Bu tebrikler sahralar gibi yalnız, uğultulu, uyarıcı ve muhteşem. Herkes bu iki ayrı ve imtiyazlı tebrikin farkında, bunlardan biri Çaldıran sahrasından diğeri ise Mohaç sahrasından geliyor. Bu tebrikler alışılan tebrikler gibi bir kaç satırdan ibaret değil, kutlu bir hatıralar külliyatı sabah rüzgârına refik olmuş geliyor ve önce Süleymaniye kubbesinde, sonra kendi gök kubbemiz altındaki cemaatin gönüllerinde makes buluyor. Çaldıran ve Mohaç şühedâsının ve gaziyânının tebrikleri bunlar. Çaldıran Anadolu'nun, Mohaç da Rumeli'nin vatan haline gelmesinde nihaî merhale olan son fermanlara tuğra çeken mukaddes zaferlerdir. Coğrafî olarak Çaldıran ile Mohaç sahraları arasındaki mesafe de, her ikisi arasındaki içtimaî ve fizikî şartlar da bugünkü ölçülere göre bile muazzamdır. Ecdadın bu iki zaferi sığdırdığı zaman dilimi ise sadece on iki senedir, hem de arada nice mühim zaferler daha kazanarak.

Yine O Sesler

Gökte top sesleri mehterhanenin vurduğu cenk havaları gibi sade ve heybetli ezgiler içinde dağdan dağa yankılanarak devam ediyor. Macera uzun ve muhteşem, muayede merasimi de hiçbir vak'a ve şehir eksik kalmaksızın aynı ihtişam içinde devam edecek. Şimdiki sesler biraz daha uzak mazilerden geliyor. İşte Kosova, Balkanlarda asırlar boyu kalışımızın ve oraları vatan edinişimizin remzi olan bu sahra ve bu bölge Dersaadet'e tebriklerini gönderiyor. Eskiden Balkan memleketlerinde anneler çocuklarına nasihat ederlermiş, "Evladım, hayatta iki kimseyi çok sevecek ve canından aziz bileceksin. Bunlardan birincisi Peygamberimiz Aleyhissalatü Vesselam Efendimiz, ikincisi ise Sultan Murad Efendimizdir." derlermiş ve ilave ederlermiş "Çünkü Peygamberimizi bize bildiren ve tanıtan Sultan Murad Efendimizdir." Ve bu Sultan Murad'ın hangi Sultan Murad olduğu bilinmezmiş. Birinci Kosova gazasında din ü devlet için kendini feda etme hususunda Allah ile ahidleşen ve naz ü niyazı Bârî Teâlâ nezdinde kabul buyurulan Hazret-i Hüdavendigâr mı, yoksa İkinci Kosova gazasında muzaffer olarak Devlet-i Aliyye'ye cihan hâkimiyeti kapısını açan Sultan Murad-ı Sânî mi olduğu meçhul kalırmış. Menakibde bu ikisi cem olmuşlar, bir Sultan Murad olarak Balkanlara altı yüzyıldır hak ve hakikati tebliğ etmekteler.

Şimdi Niğbolu Kalesi bayram tebrikini gönderiyor. Bu tebrikte Haçlı muhasarası altında bulunan kalenin önünde Yıldırım Bayezid Han'ın gecenin karanlığını delen gür sayhası yankılanıyor: *"Bre Doğan, bre Doğan…"*. Ordu-yı Hümayun kaleye bir günlük yoldadır ve Yıldırım Han ordudan ayrılarak burçların önüne yalnız gelmiştir. Kale

dizdarı Doğan Bey cenuba bakan burçta metin ve vakur Hazret-i Hünkârını beklemektedir, onun bu badirede kendisini yalnız komayacağından imanı derecesinde emindir. Cevap verir: *"Belî Sultanım."* Yıldırım Han kısa bir talimatta bulunur ve *"Gökyüzü düşecek olsa mızraklarımızla durduruz."* diyen mahşerî kalabalık ve mağrur haçlı kuşatması arasından geçerek yine gecenin karanlığında sırrolur. Ertesinde zafer milletimize nasib olmuştur, bu hadise âlem-i İslam'da büyük yankılar uyandırır. Bu münasebetle İslam Halifesi, hazret-i padişah'a Sultan-ı İklim-i Rum ünvanını tevcih eder, Emir Sultan da kendisine kılınç kuşatır. Ecdadın taklîd-i seyf merasiminin başlangıcı bu hadiseye istinad eder. İşte Niğbolu'nun tebrikâtı Rumeli'de yaşadığımız bu muhteşem hatırayı ihtiva ediyor.

Ve Varna zaferinin tebrikleri Süleymaniye kubbesinde derin akisler uyandırıyor. Varna, kudretimizin yetersiz olduğu vehmedilen bir zamanda Devlet-i Aliyye'ye karşı kurulan bir pusudur. Bu hengâmede, "Osmanlı şu an âcizdir, şimdi bastırırsan kazanırsın." diyen Karaman Beyliği ve Osmanlı ile imza ettiği sulh andlaşmasını bu iğvaya kapılarak daha mürekkebi kurumadan yok sayan Macar Kralı yan yana yer alıyor. Âciz sandığı Osmanlı'yı Rumeli'den atmak için Varna önüne gelen büyük Haçlı ordusu Sultan Murad-ı Sânî tarafından karşılanır. Hazret-i Sultan muharebeden önce kadîm usûl üzre atından iner, iki rek'at hacet namazı edasından sonra yüzünü hâke koyarak Bârigâh-ı İzzet'e el açar, tazarru ve niyazda bulunur. Ve muharebe başlar; Sultan Murad, Macar Kralı'nın ihlal ettiği muahedeyi bir mızrağın ucuna astırmıştır. Çok geçmeden kralın kesik başı da bir başka mızrağın ucunda bu andlaşmanın yanında bir ibret levhası olarak yerini alır. Serhad ahvalin bilir bir yeniçeri, kralın kârını tamam etmiş ve kesik başını ordugâha getirmiştir. Zafer hümaları bütün âlem-i İslam'a

kanad açarlar, Rumeli'nin vatan oluşu bir kere daha teyid edilmiştir.

Şimdi İstanbul, bu aziz şehir, bu taht ü baht şehri kendi bayramını tebrik ediyor. Bu merasimde öncelikle bütün padişahlar yer alıyor, bir yanlarında asırlar boyu gelen bütün ulema, diğer yanlarında meşâyih hazerâtı bulunuyor, karşılarında ise vüzera ve ümera duruyor, hepsi büyük bir halka teşkil eylemişler, bayramlaşıyorlar. Bu muhteşem halkanın başlangıç noktasında ise Fatih Sultan Mehmed Han ve yanında Hazret-i Ak Şemseddin mevki tutmuş. Bu mükerrem topluluk, padişahların asker evladları ve kendisine Allah'ın emaneti olarak tevdi edilen teb'a ile çevrilmiş, ordu millet hem birbiriyle hem de hakanlar ve rical ile bayramlaşıyor. İstanbul'un bayramlaşması uzun ve acîb bir hikâyedir, sonunu getirmek oldukça müşküldür. Bu muhteşem muayedeye batı ufkundan ve giderek uzaklaşan serhadden gelen bayram tebrikleri de katılıyor. Bu tebrikler Belgrad'dan, Budin' den, Eğri ve Uyvar'dan geliyor. Son hudutlarda yücelmiş sıra dağların geçilmezliğinin verdiği burukluğu, bir nevi ayrılık habercisi olmanın hüznünü taşıyor bu tebrikât. Süleymaniye tek bir kulak ve gönül kesilmiş, biraz endişe biraz ümid içinde bu haberleri dinliyor.

Belgrad, beyaz şehir, daha önce üç defa muhasara edildiği halde fethi 1521/927'de Kanunî'ye nasib olmuş. Birkaç kere kısa süreli ayrı düşmekle birlikte beraberliğimiz takribî üçyüz elli yıl devam etmiş. Ecdad bu şehre Engürüs memleketinin kapısı demişlerdir, hakikaten Belgrad fethedildikten sonra Macar ovaları Osmanlı'ya açılmıştır. Belgrad muhasarası çetin geçer, lakin Hünkâr güçlü ve kararlıdır, her türlü harb imkânı kullanılarak olabildiğince çabuk netice alınır. Şehre önce yeniçeri girer, nevbet vurularak burçlara sancak çekilir ve sonra kadîm fetih an'anesi mucibince sultanın müezzinleri surlar üzerinde ezan-ı

Muhammedî okurlar. Belgrad böylece diğer vatan şehirleri arasındaki mümtaz mevkiini alır.

Budin ki Macaristan'ın taht şehridir ve Mohaç sahrasındaki zaferden sonraki günlerde hiçbir mukavemet gösteremeden İslam medeniyetine açılmıştır, sene 1526/932'dir. Mohaç zaferini müteakip birkaç hafta içinde Kanunî, Budin'e muvasalat ile o sene kurban bayramını bu şehirde idrak etmiştir. Budin, milletimize Orta Avrupa'da sözü dinlenir, hükmü geçer olmanın kapılarını açmıştır. O dönemlerde Orta Avrupa dünya tarihinin merkezi, siyasi ve içtimaî gelişmelerin mihveri olan coğrafyadır. Avrupa'nın diğer bölgelerinin ve açık denizlerdeki faaliyetlerin dünya siyasetinde henüz dikkate değer bir ağırlığı ve etkisi söz konusu değildir. Milletimiz en az bir buçuk asır bu bölgede, Orta Avrupa'nın derununda kendi değerlerini yaşamış ve yaşatmış, bu arza aşk ve teslimiyet medeniyetini talim etmiştir. Budin'den gelen bayram tebriki Kanunî'nin muhteşem şairinin şu beyti ile sona eriyor.

"Aldın hezâr bütgedeyi mescid eyledin
Nâkûs yerlerinde okuttun ezanları"

Milletimiz Budin'i ziyadesi ile benimsemişti, İkinci Viyana dağdağasından sonra ayrılık vakti mukadder olunca vatan semalarını bir hüzün türküsü kapladı.

"Sabah ezanında düştü bir yıldız
Deftere yazıldı oniki bin kız
Aman padişahım biz de İslamız
Aldı Nemçe bizim nazlı Budin'i"

Bu türkünün Budin müftüsünün kızına izafe edildiği rivayet olunur. Süleymaniye bir yandan yukarıdaki beytin hazzı ve diğer yandan türkünün hüznü içinde saadet ve

elem hissiyatı arasında gidip geliyor. Ayrıca Budin'de sırlanmış hak erenlerden Gül Baba'yı ve o Hakk'a yürüdüğünde gaib cenaze namazını kıldıran Kanunî'nin meşhur şeyhülislamı Ebussuud Efendi'yi de bu vesile ile tekrar hatırlıyor.

Dersaadet'e son tebrikler Eğri ve Uyvar kalelerinin fetihlerinden gelmekte. Bunlar bir sıra azim ve metin kal'alardır ki Engürüs memleketini küffara karşı muhafaza ederler. Yanıkkale, Komoron, Estergon, Vaç ve Eğri kaleleri nazlı Budin'in şimalinde Tuna boyunda bir nevi müstahkem mevkiler zinciri teşkil eyler. Bu zirvelerin aralarında daha mütevazı tepelere benzeyen diğer birçok palankalar yer alır ki mecmuu sanki serhad sıra dağları gibidir. Hem bu kal'alar silsilesi hem de bunların içindeki dizdarlar ve efrad vatanımızın emn ü emanının, huzur ve sükûnunun bekçileri olmuşlardır. Uyvar kal'asının bu zikrolunan kal'alardan bir farkı vardır, Uyvar hem Osmanlı ve hem de Nemçe için tabii bir hudut olan Tuna'nın kuzey yakasında ve kıt'a Avrupasının epeyce içinde yer almaktadır. Bu sebeptendir ki Uyvar'ın 1663/1074'te Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa tarafından fethedilmesi Avrupa efkârında büyük heyecan uyandırır. Osmanlı satveti ve cür'eti nasıl bir güçtür ki tükenmek bilmez, bu nasıl bir med dalgasıdır ki bir türlü yatışmaz diye endişe edilir. Bu büyük ve akla sığmaz macerada Uyvar yalnız değildir, kalenin Estergon yolu üzerinde bu yolun emniyetini temin eden bilinmezliğe talip bir dostu vardır, Ciğerdelen palankası. Süleymaniye Uyvar'ı ve Ciğerdelen'i birlikte hatırlıyor, bu arada serhaddin mahzun ve asil hatırasını çağımıza taşıyan o güzel Ciğerdelen menkıbesini de minnetle anmayı ihmal etmiyor.

Eğri ise bir başka muazzez hatırayı canlandırıyor, bu hatıra hem Eğri kalesinin fethi hem de bundan iki hafta sonra kazanılan Haçova zaferidir. Eğri Kal'ası zorlu geçen

bir muhasara sonunda fethedilir, lakin fethin hemen akabinde Nemçe kuvvetli bir ordu ile kal'ayı istirdada gelir. Bazı vüzera Eğri kalesini tahkim ederek kışlağa dönmeyi, mevsimin geç, ordunun yorgun olduğunu, bu şartlar altında Nemçe ile karşılaşmanın münasip olmadığını ileri sürerler. Padişahın hocası Sadeddin Efendi ise a'dâ-yı din ile muharebenin kudsiyetinden bahisle bu cengin hemen ve mutlaka padişahın sevk ü idaresinde yapılmasının elzem olduğunu beyan eder. Cenk, Haçova sahrasında başlar. Sultan Mehmed-i Sâlis harbin en çetin ve endişeli yerinde yanındaki Hâce-i Sultanî Sadeddin Efendi'ye sorar, *"Efendi, şimden sonra ne çare etmek gerek?"* Hoca'nın cevabı çok kesin ve kararlıdır, *"Padişahım, lazım olan yerinizde sabit ve ber-karar olmaktır, cengin hali budur ki ecdad-ı izamınız zamanında da böyle nice hengâmeler vâki olmuştur."* Bu tavsiye üzre padişah yerinde kalır ve biavnillahi Tealâ muzafferiyet milletimize nasip olur. Süleymaniye, Hoca Sadeddin'i bu şecî, gayur ve müdebbir âlimi şükran ve minnetle hatırlıyor.

Deniz Ufku

Marmara ufkundan akseden top seslerini dinliyoruz, bu sesler Marmara'nın ötesinden, Adalar Denizi'nden ve Akdeniz'den esen ince meltemlere karışmış öyle geliyor. Bunlar deryada kazanılan zaferlerin muştuları, o mübarek gazaların bayram tebrikâtı. Ecdad derya deyince Barbaros Hayreddin Paşa'yı hatırlardı, o kahraman ve merhametli kumandanın şahsında bütün kapudanlar ve reisler temsil olunurdu. Barbaros, Cezayir hâkimi iken önce Sultan Selim Han'a sonra da Kanunî Sultan Süleyman Han'a arz-ı tebaiyyette bulunmuş ve mezkûr hakanların hayır dualarını almıştır. Kendisi de bir hükümdar olduğu halde 'Ben' dememiş, cihan padişahı ve halife-i müslimîne tâbi olmuş

ve Devlet-i Aliyye tarafından Cezayir Beylerbeyiliği ile taltif edilmiştir. Hayreddin Paşa bu bağlılığa ve padişah dualarına çok ehemmiyet verir, muvaffakiyet ve zaferlerini hep bunlara hamledermiş. Tunus beyliği de kısa zaman içinde Barbaros'un gösterdiği şecaat ve adalete râm olmuş ve burası da Devlet-i Aliyye'nin müşfik ve hadim, mazbut ve muktedir idaresine girmiştir. Zahirde görünen Osmanlı satvet ve azameti, öze inince ortaya çıkan İslam hizmet ve merhameti Barbaros ile Şimalî Afrika'da ve Batı Akdeniz'de hüküm-ferma olmuştur. Bu hizmet, Endülüs'te Katolik zulmü altında bizar olan Müslüman ve Yahudi nüfusa kadar uzanmıştır. Bu kimseler Barbaros tarafından Cezayir'e naklolunmuşlar ve himaye edilmişlerdir. Uzaklardan esen ince meltemler içinde yankılanan şükran ve dua sesleri, kadırgaların top gürlemeleri Süleymaniye'ye bu minval üzre asırlar boyu devam eden magrib menkıbelerini yâd ettiriyor.

Adalar Denizi'nden gelen top sesleri çok daha gür ve devamlı, bu deniz son asra kadar hâlâ Devlet-i Aliyye'nin hâkimiyetindedir. Bu deniz, bir cihetten Mısır üzerinden geçen hac ve ticaret yollarının güzergâhı olan denizdir, diğer ciheti ile de Anadolu'nun deryadaki devamı addolunan adaları ihtiva eder. Bunlardan Rodos ve Girit bilhassa çok mühimdir, ecdad buralarda üslenen Aziz Yahya tarikatına mensup şövalyelerle çok uğraşmış, onları makhur ve münhezim kılmıştır. Adalar Denizi'nin, Doğu Akdeniz'in ve hatta Adriyatik Denizi'nin asayiş ve emniyeti daima Osmanlı kapudan-ı deryasının mes'uliyetine tevdi edilmiştir. Bu sulh ve sükûn denizlerinden Venedik ve Fransa da istifade etmeye davet edilmiştir. Ecdad o dönemlerde dünya üzerinde değişmekte olan ticaret yollarının ve bunun getireceği neticelerin elbette farkındadır ve bu gelişmelere karşı Akdeniz havzasını ticarî müttefikleri ile birlikte canlı tutmaya azimkârdır. Bütün bu haberler ve azimler şu anda

Süleymaniye'nin kubbesinde akisler bulan top seslerinde gizli, açık gönüllere bu gayret ve himmetleri naklediyor. Deryanın muhteşem hikâyesi derya gibi derin ve dalgalı, anlaşılması ve anlatılması bir hayli müşkül.

Barbaros Hayreddin'in ve onu takip eden bütün kapudan-ı deryaların muazzam donanmaları atlas yelkenleri, ibrişim halatları ve gümüş lengerleri ile hazır ve vazife başındadır. Bu gemiler İslam medeniyetinin deryadaki temsilcileridir, eriştikleri sahillerde huzur ve sükûnun teminatı olurlar, o beldeleri müreffeh ve mes'ut kılarlar. O beldelerin üzerine hilalli sancak rekzolunur ki bu maddî mânâda devletimizin iktidarını ifade eder, mânevî mânâda ise oraların aşk ve teslimiyet medeniyeti ile teşerrüf etmesi demektir. Bu teşerrüf o beldelerin gerçek hayata yeniden doğması, o arzlarda seher vaktinin feyz ve ruhaniyetinin yaşanmaya başlaması mânâsına gelir. İşte iki yüz pare gemiden mürekkep Donanma-yı Hümayun hür ve engin ufuklardan Dersaadet'e dönüyor. Denizlerde emn ü emanı temin etmiş, sahil beldelerinde seher vakti ulviyetindeki bir hayat tarzının banisi olmuş. Süleymaniye bu mübarek gemilerden gelen tebrikleri de duyuyor ve onlara aynı coşku ve muhabbetle mukabelede bulunuyor.

Bayram Namazı

Vatanın dört bir yanından gönderilen yani şu anda bizde olan ya da mahzun hudutların ötesinde kalan şehirlerimizden ve uzak veya yakın deryalardan gelen bayram tebrikleri henüz nihayete erdi, ancak bunların yankıları Süleymaniye mekânında kubbeden kubbeye, kemerden kemere çarparak devam ediyor giderek daha büyüyor ve derinleşiyor. Mekândaki bu muazzam ihtizaz, cemaati ve onların üzerine kanat germiş ecdad ruhlarını bir bütün

haline getirmiş, hepsi bu mukaddes ve muhteşem hatıralar rüzgârının tesiri altında vecd, ümid, endişe ve hüzün karışımı bir ruh hâleti yaşıyorlar. Birden başmüezzin efendinin vakur, gür ve müeddep sadası duyuldu, namaza kalkılacağını işaret eden salâvat-ı şerife okunuyordu. Müminler yaşadıkları hâletten zor da olsa sıyrıldılar, şimdi mülkün gerçek ve tek sahibinin huzuruna durma vakti idi. Cemaat sabah namazından beri yaşadığı derunî maceranın hatimesine geldiğini hissetti, bu güzel ve kudsî hatırayı gönlünde hıfzederek saflarını düzeltti ve sıklaştırdı. Şimdi omuzlar birbirine bastırıyor, bir uçtan diğerine uzanan düzgün saflar gönüllere bir başka nizam ve beraberlik duygusu ilham ediyor. Bu nizam ve beraberlikten saflar üzerinde saf tutan ruhlar da nasibini alıyor ve cami zemininde cemaat, onların üzerinde ecdad ruhları bir bütün halinde saf saf büyük bir sükûnet ve vakar içinde huzura durmaya hazır bekliyorlar.

Bu manzara yeni bir zuhurun müjdecisidir, mademki cemaat ecdadından haberdardır, ecdadın menakıbı cemaati bir vecd hâletine gark etmiştir ve mademki ecdad bütün feyzi ve bereketi ile cemaati himayesine almıştır, buradan yeni bir fecr tulû edecektir. Yaşayanlar ve ervah bunu aynı anda ve aynı derecede kuvvetli hissediyorlar ve herkesin gönlü bu bayram sabahı bir başka biçimde nurlanıyor, ışıyor ve aydınlanıyor. Bu ışıklı gönüller, varlıklarında milletimizi aşk ve teslimiyet medeniyetinin yeni bir merhalesine götürecek irade ve iktidarın heyecanını duyuyorlar. Ve mihrabdan tek ve değişmez hakikat nida ediliyor, "Allahü Ekber", bayram namazı başlamıştır.

Koca Mustâpaşa

Koca Mustâpaşa! Ücrâ ve fakir İstanbul!
Tâ fetihten beri mü'min, mütevekkil, yoksul,
Hüznü bir zevk edinenler yaşıyorlar burada.
Kaldım onlarla bütün gün bu güzel rü'yâda.
Öyle sinmiş bu vatan semtine milliyetimiz
Ki biziz hem görülen, hem duyulan yalnız biz.
Mânevî çerçeve beş yüz senedir hep berrak;
Yaşayanlar değil Allah'a gidenlerden uzak.
Bir bahar yağmuru yağmış da açılmış havayı
Hisseden kimse hakîkat sanıyor hulyâyı.
Âhiret öyle yakın seyredilen manzarada,
O kadar komşu ki dünyâya duvar yok arada,
Geçer insan bir adım atsa birinden birine,
Kavuşur karşıda kaybettiği bir sevdiğine.

Serviliklerde sükûn, yolda sükûn, evde sükûn.
Bu taraf sanki bu halkıyla ezelden meskûn.
Bir afîf aile sessizliği var evlerde;
Örtüyor fakrı asâletle çekilmiş perde.
Kaldırımsız, daracık, iğri sokak, doğru sokak..
Her geçildikçe basılmış ve düzelmiş toprak.
Kuru ekmekle bayat peyniri lezzetle yiyen,
Çeşmeden her su içerken: 'Şükür Allâh'a' diyen
Yaşıyor sâde maîşetlerin en sâfında;
Rûh esen kuytu mezarlıkların etrâfında.
Bu vatandaş biraz ahşapla biraz kerpiçten
Yapabilmiş bu güzellikleri birkaç hiçten.
Türk'ün âsûde mizâcıyla Bizans'ın kederi
Karışıp mağfiret iklîmi edinmiş bu yeri.

Şu fetih vak'ası, yâ Rab! Ne büyük mu'cizedir!
Her tecellîsini nakletmek uzundur bir bir;
Bir tecellîsi fakat, rûhu saatlerce sarar:
Koca Mustâpaşa var, câmii var, semti de var.
Elli yıl geçtiği günlerde büyük mu'cizeden,
Hak'dan ilhâm ile bir gün o güzel semte giden,
Rum vezîr, eski manastırda ederken secde,
Kalbi çok dolduran îmân ile gelmiş vecde,
Onu, tek Tanrı'sının mâbedi etmiş de hayâl,
Vakfedip her neye mâlikse bütün mâl ü menâl,
Bir fetih câmii yapmak dilemiş İslâm'a.
Sebep olmuş bu eser yâd edilir bir nâma.

Dört asırdır inerek câmie nûr üstüne nûr
Yerde bulmuş yaşayanlar da, ölenler de huzûr.
Ona hâlâ gidilirken geçilir bir yoldan,
Göze çarpar ölüm âyetleri sağdan soldan,
Sarmaşıklar, yazılar, taşlar, ağaçlar karışık;
Hâfız Osman gibi hattatla gömülmüş bir ışık
Bu mezarlıkta siyah toprağı aydınlatıyor;
Belli kabrinde, o, bir nûra sarılmış yatıyor.

Gece şi'riyle sararken Koca Mustâpaşa'yı
Seyredenler görür Allâh'a yakın dünyâyı.
Yolda tek tük görünenler çekilir evlerine;
Gece sessizliği semtin yayılır her yerine.
Bir ziyâretçi derin zevk alarak manzaradan,
Unutur semtine yollanmayı artık buradan.